

Del A, kortsvarsoppgave)

Om norrøn sagalitteratur

I Utdraget fra "Soga om Gisle Sursson" får man lese om Øyolv Grå og hans menn som skal hevne seg på Gisle Sursson som har begått drap. Teksten inneholder flere typiske trekk for sagalitteraturen på 1200-tallet.

I likhet med de fleste andre sagaer dreier også denne seg om en konflikt mellom to personer i kampen om ære. Personene i sagaen er en blanding av idealtyper og ekte mennesker, sagaheltene har mye viljestyrke og er store og sterke i likhet med Gisle. Fortellertypen i teksten er aural refererende, det vil si at man får vite hva personene gjør og sier, men ikke hva de tenker. Denne fortellertypen er karakteristisk for sagalitteraturen og gjør teksten troverdig. Dette gjør fortellingen realistisk og det gir leseren rom til å fantasere.

Videre er teksten er preget av litotes, det vil si en underdreven tone med et enkelt språk. Det er svært lite overflødige detaljer og dramatiske hendelser blir skildret helt følelsesløst. Dette kan man eksempelvis se når Gisle dreper Svein, en av mennene til Øyolv. "Gisle hogg til han og kløyvde han ned til akslene og slengde han utfor berghammaren".

Sist, men ikke minst inneholder utdraget et kvad som Gisle lager rett før han dør, men like før han tar livet av Tord, slektningen til Øyolv. Kvadet viser Gisles tanker og følelser og versene henger sammen ved hjelp av alliterasjon. Det vil si at to eller flere vers henger sammen ved hjelp av stavrim med like konsonanter.

Sagaen rommer mange typiske trekk for sagalitteraturen. Blant annet hevndrap, konflikten om ære, de karakteristiske heltene, fortellertypen, den enkle tonen, få detaljer og til og med et kvad. Dette gjør teksten til det man kjenner som sagalitteratur.

Kilder

Soga om Gisle Sursson, Landslaget for Norskundervisning(LNU) 2003.

Oversatt til norsk av Jan Ragnar Hagland. Utdrag, språklig tilrettelagt.

Del B, langsvarsoppgave)

Oppgave 1)

Et levende språk kan ikke lages

På midten av 1900-tallet var språkdebatten i Norge i full sving. Det fantes nå to skriftspråk, landsmål og riksmål, og meningene var mange og delte om hva som skulle skje med språket videre. Arnulf Øverland hadde en sentral posisjon i språkdebatten og var en av dem som kjempet for bevaringen av riksmålet og mot idéen om samnorsk. I 1950 skrev han innlegget ”Fri sprogutvikling” i riksmålsforbundets tidsskrift *Ordet*. Innlegget ble i 1967 gitt ut i *Sprog og usprog* av Riksmålsforlaget.

Språkdebatten på 1900-tallet har sin rot i frigjøringen fra Danmark i 1814. Nasjonsbyggingen ble svært viktig i kampen om en egen identitet. Flere fant på denne tiden ut av at språket var det som la grunnlaget for identiteten og var det essensielle for en selvstendig nasjon. På midten av 1800-tallet ble flere alternativer for skriftspråket satt frem i lyset, og det var på denne tiden tanken om nynorsk og bokmål har sitt opphav. På slutten av 1800-tallet stod man derfor igjen med to skriftspråk i Norge, landsmål og riksmål, og et folk i full språkforvirring.

På 1900-tallet vokste tanken om samnorsk frem. Dette var en ide om at landsmål og riksmål skulle samles til ett språk. Man ønsket å ende opp med et skriftspråk som liknet dialekten arbeiderklassen snakket på Østlandet, nemlig folkemålet. På 1900-tallet førte flere reformer til at de to skriftspråkene gradvis nærmet seg hverandre. I 1917 ble det lov med flere valgfrie former i begge de to skriftspråkene. I 1938 derimot kom den store samnorsk-reformen utarbeidet av Arbeiderpartiet. Under dette vedtaket ble nå mange av de valgfrie formene fra 1917 obligatoriske. Riksmålstilhengerne ble nødt til å bruke mange folkemålsformer som arbeiderklassen snakket, dette var de kraftig imot og det ble stor uenighet.

Riksmålsforbundet med Arnulf Øverland i spissen stod kraftig imot denne utviklingen. Dette var i hovedsak høyrefolk som var vandt med den ”dannede dagligtalen”. De så derfor på samnorsken som sin bitreste fiende. I 1952 blir språknemda utarbeidet, denne skulle arbeide lojalt for tilnærming av de to skriftspråkene på ”norsk folkemåls grunn”. Den skulle altså arbeide for samnorsk, men bygge på talemålet til arbeiderne på østkanten. I teksten ”Fri

sprogutvikling” kritiserer Øverland arbeiderpartiets idé om samnorsk og ikke minst måten det nye språket skal lages. Han mente at etter 1938- reformen var riksmål avskaffet som skriftspråk og at de nå ble tunget til å skrive et fremmed og upersonlig språk.

For det første mener Øverland at skriftspråket må finne former som er brukbare over hele landet og som kan bevare sin mening fra slekt til slekt. Han mener i tillegg at språket må være konservativt for at det skal kunne bevares, hvis ikke vil språket gå i oppløsning. Videre kritiserer han hvordan riksmål nå nærmest er forsvunnet i administrasjonen og i skolen er den til og med forbudt. Dette i kontrast til at den lenge har vært rådende innenfor presse, brevveksling, skjønnlitteratur og vitenskapelig litteratur. Han skriver i innlegget ”Det kalles ”bokmål”: Værsgod, her har du et ”språk”!”. Dette viser tydelig Øverlands syn på hvordan samnorsken er et språk som er presset inn av autoritetene, men som ikke ligger naturlig for befolkningen.

På den andre siden legger Øverland vekt på at landsmålet er av uvurderlig verdi når det kommer til kultur og nasjonsbygging. Han innrømmer at det som kan ha vært drevet av landsmålsfiendtlig politikk, var galt og ikke burde funnet sted. Landsmål og riksmål burde stå likestilt, med samme verdi. Her kan man tydelig se at Øverland ønsker å bevare begge de to skriftspråkene hver for seg, men er klart i mot samnorsk. Han mener det vil føre til et unaturlig språk for alle parter.

Det han kritiserer aller mest er ledelsen av landet som ikke forstår sammenhengen mellom språk og kultur, det eneste de tenker på er å spare penger koste hva det koste vil. Øverland skriver ”Blant forstandige fagmenn er der ingen tvil om at våre to sprog før eller senere vil smelte sammen. Det er ikke dette der er uenighet om. Men sprogmakerne vil kjøre nynorsk og riksmål gjennom kjøttkvernen i dag, for de vil ha sproglapskaus til middag.” Denne uttalelsen reflekterer Øverlands syn på utarbeidingen av samnorsk. Det går tydelig frem at han mener at måten det blir gjort på, er helt feil.

Øverland skriver videre ”Sprogutviklingen er en naturlig prosess. Den lar seg verken hindre eller påskynde”. Med dette er det rimelig å tro at Øverland mener at man ikke burde presse språkene sammen ved hjelp av reformer, men at det kommer til å skje gradvis av seg selv. Tidligere har han uttalt at et levende språk er i stadig vekst. Det endrer seg med fra en generasjon til neste og med tiden tar det opp nye ord fra fremmede språk, mens gamle ord og

former visner bort og blir glemt. Denne endringen gjelder både talemålet og skriftspråket og er med på å endre språket gravis i sin helhet. Dette mener Øverland er den riktige utviklingen av et språk, et konservativt språk med naturlige utskiftninger. Denne tanken gjenspeiles ikke minst tydelig i innleggets tittel ”Fri sprogutvikling”, uten tvang og reformer.

Utsagnet om at språkutvikling er en naturlig prosess har gjennom flere år vist seg å stemme godt. Man bruker ikke lenger de samme ord og uttrykk som sine besteforeldre eller generasjoner før der. Naturlige endringer i språket skjer som følge av at nye ord kommer inn med teknologien og globaliseringen, mens flere eldre ord faller bort fordi man ikke lenger trenger dem i like stor grad som før. Forenkling er blant en av de faktorene som gjør at språket forandrer seg mest. Vanskelige lyder som f.eks. ”kj-lyden” uttales i stedet ”Sch” som i ”schøttkaker”, ”schole” og ”schørt”. Etter hvert spår flere at ”kj-lyden” vil forsvinne helt fra språket.

Assimilasjon er også en type forenkling, dette vil si at lyder i samme ord blir likere og man slutter å uttale ordet sånn det staves. En annen naturlig endring i språket er analogi, det vil si at man lager en regel som ikke finnes og begynner å gjøre konsekvent feil. Dette er vanlig hos barn som ikke har lært unntakene i bøyning, men blir også mer utbredt blant voksne. En annen viktig faktor er at språket gjennomgår en regionalisering, altså at dialekter blir likere bymålet rundt. Dette fører til at det blir mindre dialekter rundt byene fordi man nå er mer avhengig av tjenester og goder i sentrum enn før i tiden. Alle disse endringene er med på å gradvis forandre språket vårt både skriftlig og muntlig, akkurat som Øverland ønsket.

Det som skjedde videre på 1950-tallet var at riksmålsforbundet demonstrerte kraftig mot samnorsk- idéen til arbeiderpartiet. Øverland holdt flere appeller og han startet blant annet foreldreaksjonen for samnorsk hvor de rettet og brente skolebøker som var skrevet på tilnærmet samnorsk. I 1952 gav riksmålsforbundet ut en egen ordliste som tok avstand fra de radikale formene. Alt dette førte til slutt til at tanken om samnorsk dabbet av på 60- tallet. I stedet ble det opprettet et språkråd som skulle arbeide for nynorsk og bokmål, som ikke skulle jobbe aktivt for samnorsk. I 1966 sluttet den norske regjeringen å prøve på samnorsk for godt.

Først og fremst førte tanken om samnorsk til at de to skriftspråkene kom mye nærmere hverandre enn tidligere. Ikke minst finnes det i dag mange valgfrie former i begge de to

skriftspråkene. I dag er ikke lenger debatten om samnorsk noen trussel, nå er det i stedet flere andre faktorer som truer språket vårt. For eksempel blir språket influert av engelsk og fremmedord som man i Norge ikke har ord for enda. Nynorsken er også på vei ut, fordi dialektene tar over skriftspråket og fordi mange i nynorsk-distriktene heller skriver bokmål. Selv om denne språkdebatten var over i 1966, er det fortsatt store diskusjoner når det kommer til språket vårt og det vil det nok alltid komme til å være. Språket er jo tross alt i evig forandring.

Kilder

Øverland, Arnulf: ”Fri sprogutvikling”, *Sprog og usprog*, Riksmålsforlaget 1967

Signatur 3, Fagbokforlaget, Norsk VG3, 2013. Ø. Andresen, Å. Kimestad, S. Wergeland